

De Brabantse mystica Hadewijch wist als geen ander, het menselijk tekortschieten in relatie tot DieEne, die zij Minne noemt, te beschrijven. Deze bijdrage volgt de lyrische gang van haar schuld- en schaamtegevoelens, waarbij vreugdevol verlangen onverminderd de boventoon voert: ‘minneschuldig’ is zij.

Schuld opgeheven, schaamte voorbij

Het hartstochtelijk verlangen van Hadewijch

Marieke van Baest (1951) is angliste, theologe en auteur. Ze heeft een zelfstandige praktijk Ademtocht, voor begeleiding en verdieping.

*De vreemden dienen, de armen geven,
de bezeerden troosten waar hij mag;
trouw leidt een godsvriend zo zijn leven
in 't heilige en in mensen, nacht en dag
en uit alle macht, verder dan hij kan
reiken
en als hij denkt dat zijn krachten
bezwijken
dan verlaat hij zich voortaan op Minnes
macht.*

(Strofisch Gedicht 8, strofe 5)

De Brabantse mystica Hadewijch, die leefde in de eerste helft van de 13e eeuw, heeft haar geesteshouding en levensinstelling onder woorden gebracht in uiteenlopende literaire genres. Zo kan zij onderscheiden aspecten en belevingen naar de Minne die God is en uit God is, tegelijk vertolken in de toonaard die past bij de lyrische, beschouwende of visionaire weergave van haar ondervinding.

De razende hartstocht van haar Strofische Gedichten, de gedreven kracht van de Visioenen en de bezonnen wijsheid van haar Proza- en Rijmbrieven, leggen nadruk op de onderscheiden – maar niet te scheiden – perspectieven van het leven naar de ongeschapen Minne, door de geschapen minne die mensen zijn. In deze bijdrage volgen we de ont-

Illustratie © Lika Tov,
Jeruzalem, in:
Mijn lief, Hooglied
uit *De Nieuwe*
Bijbelvertaling, NBG
Heerenveen 2004

wikkeling van haar ondervinding van menselijk tekort in de relatie tot DieEne, die zij Minne noemt: van razende pijn om eigen tekort naar laaiende vreugde om Minne, die elk menselijk tekort opheft in zichzelf en mensen die beminnen – in de liefdesrelatie – als gelijkwaardige partners aanvaardt. ... *God si met u. Haest u ter minnen.* (Brief 12).

Gods goedheid

Niemand beter dan Hadewijch heeft er weet van hoe de gebrokenheid van mensen hen dwarsboomt in de queeste van hun leven naar minne. Maar die wetenschap dient hen nergens van te weerhouden:

... wees altijd verblijd in de hoop Minne te verkrijgen. Want als je God volkomen wilt beminnen, dan mag je geen andere vreugde begeren dan Minne alleen. Geef je volle

aandacht aan de zaken van deze wereld maar bewaar daarbij je innerlijke vrede. Doe steeds het goede maar bekommer je daarbij niet om gewin, om zaligprijzing of verdoemenis, om behoudenis of kwelling maar doe en laat alles omwille van de eer van Minne. Wanneer je deze houding hebt, zul je je hart snel ophalen. Want zelfs als je altijd naar beste vermogen handelt, dan nog zal je mensheid dikwijls tekortschieten. Verlaat je dus op de goedheid van God omdat zijn goedheid groter is dan jouw tekort... (Brief 2)

Vertwijfeling

Hadewijch is een leerlinge van Johannes, die getuigt dat liefde God is en uit God (1 Joh. 4). Ook Hadewijch ziet alles voortkomen uit Minne en is ervan overtuigd dat alles geordend is op Minne toe. Elk in de

eigen stemming voegen de verscheidene genres die Hadewijch gekozen heeft, toe aan klankkleur en kracht van het minneakkoord dat Hadewijch in haar leven aanslaat. In haar omschrijving van de tiende volmaakte godsminnaar Augustinus zet zij kracht bij aan de wijze waarop zij het menselijk tekort in de relatie met God beleefd heeft.

... de heilige Augustinus is de tiende. Het overkwam hem in het jaar voor zijn stervensjaar dat hij opeens zulke minnepijn leed – omdat hij toen zo ver van liefde was afgedwaald – dat hij voelde dat hij aan liefde verzaakt had. En toen zag hij de grootheid van Minne naast zijn kleinheid. Toen ver-

viel hij in de vertwijfeling van minne.

Want hoe en waarmee zou men die grote minne gelijk kunnen worden? Na de hel die hij toen ondervond, viel hij met groot vertrouwen in het vagevuur: hij werd zo

fier dat hij volkomen minne wou zijn en zóu zijn ook en dat hij daar zeker naartoe zou groeien... (uit: Lijst van volmaakten)

In eerste instantie ondervindt een mens zijn godsrelatie als mateloos ongelijk en ervaart hij de grootheid van Minne naast de eigen kleinheid. Maar het inzicht in de allesovertreffende grootheid van de Minne, dooft het reikhalzen naar Minne niet uit. Integendeel. Dat inzicht vuurt met vagevuurvlammen het verlangen aan tot een allesverslindend vuur, dat niet berusten wil in de 'voorsprong' die Minne heeft:

... toen verscheen hem (= Augustinus) de Serafijn der Serafijnen en zei:

'Als je alles evenwicht geeft en alle dingen geeft wat hun toekomt en Hem die je bemint de plaats geeft die hem toekomt, dan zul je niemand kennen buiten Hem en hem niet buiten jezelf.'

Mensen zijn geschapen naar beeld en gelijkenis van God

Toen kwam hij buiten alle twijfel en verviel in de stormachtige beroering van de hoogste trouw, omdat hij de Minne geen recht van voorsprong wilde toestaan. Daarin verkeerde hij voortdurend tot aan zijn dood. Al bleef hij niet voortdurend in die verrukking, hij bleef in de rijkdom daarvan en in het handelen daarnaar. En zo voelde hij steeds het wezen van de Drievuldigheid in gerechtigheid en in minne... (uit: Lijst van Volmaakten)

Naar Gods beeld

Wie als onbevangen deelgenoot het leven inricht op Minne toe, leert steeds minder acht te slaan op de wisselvaligheden die het leven in minne met zich meebrengt. Zo iemand gaat bevroeden dat de uitersten van *'lief en leed, zoet en wreed'* in één bezielde verband staan; dat lichamelijke en geestkracht onverbreekbaar bij elkaar horen; die gaat weten dat mensen niet alleen belichaamde geest zijn maar evenzeer begeesterde lichamelijke. Het een dient niet op het ander in mindering te worden gebracht. Juist zó zijn mensen geschapen naar het beeld van DieEne. Precies zoals ze zijn, zijn mensen geroepen hun gelijkenis met de Eeuwige gestalte te geven in de wereld.

Hadewijch is ervan overtuigd dat zij in minne de gelijkwaardige partner van Minne is. Zij baseert zich op het geloof dat mensen geschapen zijn naar beeld en gelijkenis van God.

... ja, schepsel en edele gelijkenis, zie toe op uw recht en uw natuur die altijd minnen moet ... zo schrijft zij in het 36e van haar Strofische Gedichten.

Met de bijbelse verbeelding 'geschapen naar Gods beeld en gelijkenis', drukt Hadewijch de uiteindelijke en unieke waardigheid van mensen uit. God heeft mensen geschapen. Niet alleen 'geboetseerd uit stof van de aarde' maar veel meer nog *... uit minne gewrocht ...* zoals ze het uitdrukt in de 6e en de 10e van haar Rijmbrieven. Omdat mensen zijn voortgebracht door een

Liefde die zichzelf niet kan en niet wil inhouden, gelijken mensen op die Liefde en kunnen ze, zoals de Enige zelf, een relatie aangaan, buiten zichzelf treden. Alle mensen zijn uit Minne gemaakt en kunnen hun wezen alleen vervullen door te doen waaruit en waartoe zij zijn gemaakt: minnen.

Hadewijch fundeert haar levenshouding in het beamen van haar beeld-Gods-zijn. Nabijer dan zij zichzelf is, is haar de minne. Die is haar ingeschapen als het vuur van het Wezen van DieEne, omdat God vrije wederliefde verlangt van het maaksel van Zijn handen. De ervaring van de Tegenwoordigheid van minne is vooronderstelling en tegelijk bevestiging van het geloof schepsel te zijn. De gewaarwording dat tussen God en mensen een door God verlangde gemeenschappelijkheid – een *'analogia relationis'* – bestaat, drukt zich uit in het besef dat mensen uit God zijn voortgekomen, uit minne zijn gewrocht. Het initiatief voor deze gelijkwaardige relatie ligt helemaal aan de kant van de voorkomende Minne die God is.

... als alle dingen in vrees zullen raken dan zal edele Minne haar belofte waar maken en haar helderheid geheel openbaren als gij, in een nieuw begin met minne de Minne aan zult staren: 'Zie, dit is wat ik ben'.

Als Lief de geliefde even zwaar laat wegen en Lief met de geliefde liefde blijft plegen...

Ik weet niet hoe. Dat blijft ongezegd en niet in woorden uit te drukken.

Met geen gelijkenis kan worden uitgelegd

hoe Lief de geliefde kan verrukken...

(Strofisch Gedicht 20, strofen 10 en 11)

God en goddelijk

Onmiddellijk en positief zijn mensen met de Eeuwige verbonden in een

Illustratie © Lika Tov,
Jeruzalem, in:
Mijn lief, Hooglied
uit *De Nieuwe*
Bijbelvertaling, NBG
Heerenveen 2004

innige relatie. Die relatie is werkelijk en geen schijn. Daarom is blijvend onderscheid tussen Schepper en schepsel gegeven:

God doe u weten, lieve kind, wie hij is en hoe hij omgaat met zijn jongelingen en in het bijzonder met zijn meisjes en hij verslinderde u in zich. Waar de diepte van zijn wijsheid is, daar zal hij u leren wat hij is en hoe wonderlijk zoet de ene geliefde in de ander woont en zo volkomen de ander doorwoont dat geen van beiden zichzelf nog onderkent. Maar zij genieten elkaar wederzijds, mond in mond en hart in hart en lichaam in lichaam en ziel in ziel en één zoete goddelijke natuur vloeit voortdurend door hen beiden. Maar beiden zijn zij een eigenheid, doordat zij zichzelf zijn en een volkomen eigenheid blijven beiden, ja, en dat blijvend. (Brief 9)

Daarom ook blijft menselijk tekort bestaan.

... want het gerechte, volledig geven aan Minne dat is: weten dat ze tekortschieten van binnen. Niet alles volbrengen, dat treft nog het meest. Al het hunne is spoedig verdaan en in het ontvangen van Minne verloren gegaan en zo raken ze buiten de geest... (Strofisch Gedicht 26, strofe 6)

Maar menselijk gemis is, zoals met de Incarnatie bevestigd is, opgeheven en omvangen in de peilloze Liefde van God.

'... Ik zag in dat God God en de mens mens was. En toen verwonderde het mij niet dat God God was en de mens mens. En toen zag ik God als mens en de mens goddelijk. En toen verwonderde het mij niet dat de mens in heerlijke luister verbonden was met God...' (Brief 28).

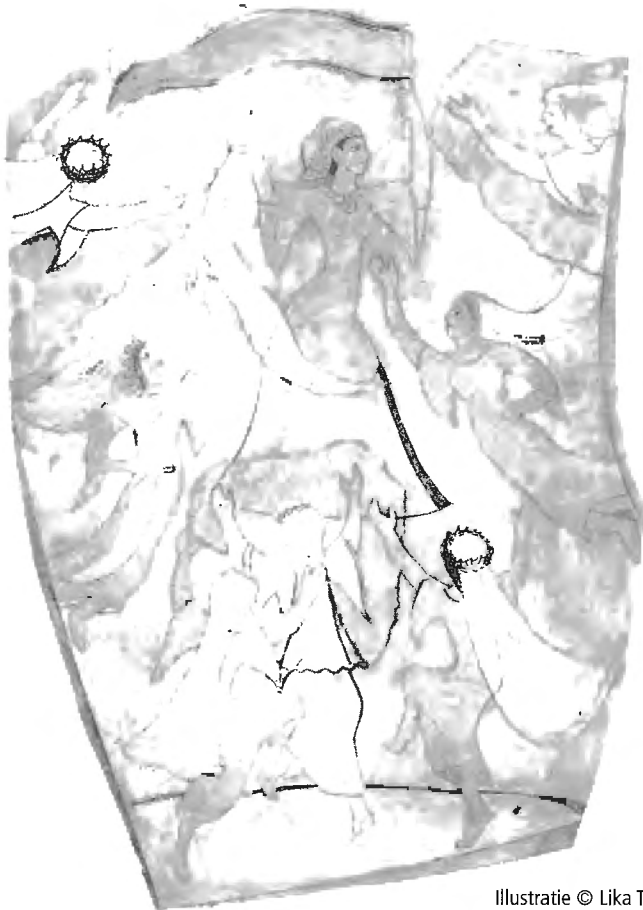
Hadewijch beleeft haar schepsel-zijn als uitgangspunt en doel van haar bestaan. Zij weet dat zij nu al schep-

sel van God is en dat zij in haar verlangen naar minne op God gelijkt. Maar daarmee is zij nog niet aan God gelijk. Die Ene is haar blijvend voor en gaat haar blijvend te buiten. Zij kan liefhebben omdat God eerst haar heeft liefgehad (Brief 19). Aan de Enige en aan medemensen – in wie het evenbeeld van God op haar toekomt – is Hadewijch blijvend minneschuldig, want de maat van minne is mateloos.

... de rijkdom die minne ons aanraadt en het ambacht dat zij ons beoefenen laat, dat is: minne plegen, zonder maat met alle inzet waar het om gaat. Wie dit getrouw en goed verstaat en eraan werkt met ziel en zinnen, dat is iemand die Minne volkomen zal winnen en hij wordt volkomen één met Minne... (Strofisch Gedicht 34, strofe 9)

Drievuldigheid van minnen

Want *binnen* de onuitsprekelijke wederkerigheid van minne en minnen, wordt een mens als God. Hadewijch heeft dat goed tot zich laten doordringen. Zij aanvaardt dat God naar haar verlangt en gelooft dat zij als beminde is aangenomen. Verspreid over haar geschriften zingt zij haar aanvaarding uit in de woorden van de Vriendin uit Hooglied: *Du mi al lief ende ic al dij*. Jij geheel voor mij, Lief, en ik geheel voor jou. Haar allesomvattende verlangen naar God geeft Hadewijch een vermoeden van de peilloze Minne die van God uit op haar toekomt. De Minne van God naar Hadewijch maakt dat alle kleinmoedigheid haar vreemd wordt. Want wat de Enige uit Zichzelf is, is mensen als geschenk gegeven, opdat zij in liefde kunnen worden wat God van eeuwigheid is: Minne. Hadewijch heeft een goddelijk mensbeeld. Mensen hebben de hoogste afkomst die maar denkbaar is. Door

Illustratie © Lika Tov

God beminnen, onze naasten liefhebben, houden van onzelf

God gewrocht, zijn ze tot God geschapen en door God het leven in bemind.

In hun kern zijn mensen op God toe, in de richting van de Eeuwige. Dat heeft Hadewijch zich te binnen mogen brengen en daarom is zij vervuld van rechtmatige trots. Fierheid is de eerste deugd van mensen, die het eerste en het laatste woord laten aan de toegenegenheid van Minne. Door haar beleving dat zij uit Minne geschapen is tot Minne, weet Hadewijch zich aangesproken bij haar diepste naam: minne. De naam die de Enige ook draagt. Het innige vertrouwen dat zij minne is en – in minne – deel heeft aan het Wezen van de DrieEne die de Minne zelf is, dat maakt haar tot wederhelft van God. Dit besef van haar hoge waardigheid doet in Hadewijch het vuur opblaaien van haar rechtmatige

trots. Het is deze fierheid die haar de 'hoghe moet' geeft haar relatie met Minne te beleven vanuit de gelijkwaardigheid die aan een geliefde partner toekomt.

Naarmate zij groeit in de moed van minne, wordt Hadewijch steeds fierder, steeds sterker van rechtmatige trots vervuld, vergeet zij steeds meer haar kleinmenselijkheid en waagt het tenslotte zelfs iedere ootmoed achter zich te laten en DieEne rechttop en aan schaamte en vrees voorbij *bi vrieden van minnen*, vanuit de vrijmoedigheid van minne, met Gods eigen Minne lief te hebben:

... en toen de twee onderste zegels van de vleugels van het Aanschijn open waren gedaan, toen kwam er een minder grote schare tevoorschijn maar met veel meer en veel menigvuldiger wonderen dan alle anderen hadden gedaan. Dezen waren degenen die ootmoedigheid tussen henzelf en hun Lief hadden opgegeven door de vrijmoedigheid van minne en die er – tussen henzelf en hun God – kennis van hadden genomen in welke gedaante hij was ... (Visioen 13)

God beminnen, onze naasten liefhebben, houden van onszelf, dat is de drievuldigheid van minnen die centraal staat in de Goede Tijding. En enkel in de ademtocht van *gherechte minne fier ende vry*, enkel binnen een leven van uitgaan en inkeren van wederkerige minne tussen mensen en God, mogen mensen deze drie-eenheid meemaken, waarin menselijke schuld wordt opgeheven, menselijk tekort wordt omvangen en alle schaamte voorbij is. ... *Daer laten wij nu. God is met u.* (Brief 19) •

De hertalingen uit het Middel Nederlands in deze bijdrage zijn van Marieke van Baesten – voor het grootste deel – ontleend aan haar monografie over Hadewijch: Haar naam is Amor. Hadewijch in haar omgang met Minne, Tilburg, Ademtocht, 2004, 156 blz.